

РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ
Министър на образованието и науката

№ 0101-36
26.05 2017 г.

НАРОДНО СЪБРАНИЕ	
Вх. No	<u>754-06-112</u>
Дата	<u>26 / 05</u> 201 <u>7</u> г.

17.44
21

ЧРЕЗ

Г-Н ДИМИТЪР ГЛАВЧЕВ
ПРЕДСЕДАТЕЛ НА 44-ТО
НАРОДНО СЪБРАНИЕ

ДО

Г-ЖА ИРЕНА АТАНАСОВА
НАРОДЕН ПРЕДСТАВИТЕЛ ОТ
ПГ БСПБ

На Ваш № 754-06-112/19.05.2017 г.

Относно: *извършена оценка на системата от помощни училища в Република България*

УВАЖАЕМА ГОСПОЖО АТАНАСОВА,

В изпълнение на обществена поръчка с предмет „Извършване на оценка на системата от помощни училища с оглед необходимостта от оптимизацията ѝ“, възложена по проект BG05M2OP001-3.003-0001 „Подкрепа за равен достъп и личностно развитие“, ОП „Наука и образование за интелигентен растеж“ 2014-2020 г., в периода февруари – април 2017 г. беше извършена оценка на системата на помощните училища в страната с оглед предстоящото им преобразуване в центрове за специална образователна подкрепа. Предметът на обществената

поръчка е част от изпълнението на дейност 5 от проекта – „Прилагане на новия модел на организация и функциониране на училищата за деца с умствена изостаналост“. Моделът има за цел да осигури обучение в съответствие със съвременните изисквания и да предостави интегрирани услуги за подкрепа на обучението и личностното развитие на децата без откъсване от семейната среда в съответствие с процеса на деинституционализация. Чрез него се създават необходимите условия и ресурси за извършване на подготовка за преобразуването на помощните училища в центрове за специална образователна подкрепа в съответствие със Закона за предучилищното и училищното образование.

Оценката е извършена от Българската асоциация за лица с интелектуални затруднения (БАЛИЗ).

Минималният набор от критерии за оценката включва:

- местоположението на съответното училище;
- материална база, съответстваща на изискванията за достъпна среда;
- оборудване и обзавеждане, подходящо за работа с деца с умствена изостаналост и с множество увреждания и техните семейства;
- транспортните връзки;
- възможностите за осигуряване на квалифициран персонал за подкрепа на обучението и личностното развитие на деца с умствена изостаналост и с множество увреждания (специални педагози, психолози, логопеди, рехабилитатори на слуха и говора, учители на деца с нарушено зрение, арттерапевти, кинезитерапевти, социални педагози и др.);
- наличието на други центрове на територията на населеното място и в рамките на общината, които могат да извършват или в момента извършват посочените и сходни на тях дейности по смисъла на Закона за предучилищното и училищното образование и по смисъла на Закона за социално подпомагане;
- броя на общообразователните училища и детските градини на територията на населеното място или в близки до него селища, децата и учениците, които биха се възползвали от услугите на бъдещия център за специална образователна подкрепа.

По посочените критерии са оценени 46. помощни училища на територията на цялата страна. От тях 38 са държавни, 8 – общински (в общините Бургас, Варна, Габрово, Кранево, Берковица, Нова Загора, Нови Пазар и Русе). Помощните училища са разположени в 25 административни области (помощни училища няма в област Смолян, област Кюстендил и Софийска област).

Информацията, събрана в хода на осъществяване на оценката, показва следното:

- общият брой ученици, които се обучават в помощни училища към 31.03.2017 г., е 2914;
- професионалистите, които работят с учениците в помощните училища, са 838;
- съотношението между броя на професионалистите и броя на учениците средно за страната е 1 към 3,5 (в това съотношение влизат и специалистите, назначени по посочения по-горе проект);
- най-ниският брой точки, които е получило помощно училище въз основа на оценката, е 33,08, а най-високият – 83,46.

Основните изводи, които може да се направят във връзка с резултатите от оценката, са следните:

- системата на помощните училища в страната осигурява обучение на деца със специални образователни потребности, но в действителност малка част от тях са с множество увреждания, които се нуждаят от много специални грижи и обучение. Все още в много от помощните училища има деца, които ги посещават само по социални индикации, което категорично трябва да бъде преустановено;
- изнесените паралелки, основно в дневни центрове (ДЦ) и в центрове за настаняване от семеен тип (ЦНСТ) за деца с увреждания, са работещ модел на интегриране на услугите и съчетаване на ресурсите им. Връзките между помощните училища и социалните услуги в общността са на добро ниво;
- някои от помощните училища, които имат интернати, са скрита форма на институционализиране на децата както по отношение на модела на живот, така и поради липсващия модел за работа с родителите, поради което за тях следва да се преосмисли съществуването на общежитие;
- немалка част от помощните училища се намират в малки населени места или в изолирани местности до големите градове. Това затруднява достъпа до тях и създава предпоставки за социална изолация на децата, както и ги лишава от равен достъп до други образователни, до здравни и социални услуги;
- преобладаващата част от сградите на помощните училища са от училищен тип (на няколко етажа, с предимно големи помещения за обучение), които не са подходящо оборудвани за осъществяване на допълнителна подкрепа на деца със специални образователни потребности, особено за терапевтична и рехабилитационна работа. В голяма част от тях не е осигурен достъп както физически, така и транспортен и информационен;
- в някои от помощните училища са изградени сензорни стаи, Монтесори стаи, театрални зали, психомоторни зали и др. Тези пространства обаче не винаги се използват с конкретна идея за какви потребности са подходящи и не винаги има специалисти, които

да работят в тях и да са обучени за това. Необходима е целенасочена квалификация на специалистите, работещи в тези училища, с оглед на новите функции, които ще имат централните за специална образователна подкрепа;

- екипите, които осъществяват образователно-възпитателната дейност, са предимно от специални педагози. Има малко специалисти за подкрепа на развитието на децата с увреждания (логопеди, психолози, терапевти и рехабилитатори) и на техните родители (социални работници или социални педагози). Тяхното обучение следва да бъде целенасочено ориентирано към развитие на умения и компетентности за работа със специфичните потребности на децата, с които работят;
- по-голямата част от помощните училища следват образователен модел на подкрепа и в този смисъл качеството на индивидуалната оценка, планирането на развитието, идентифицирането на силни страни и възможности на децата, участието на деца и родители е все още пожелателно. Това затруднява преобразуването им в центрове за специална образователна подкрепа;
- екипите все още не работят с родителите на децата, които се обучават в помощните училища. Идентифицирани са добри практики в това отношение, но те са по-скоро изключение и резултат от активността на екипите в отделни училища, отколкото модел за работа;
- процесът на приобщаващо образование на децата със специални образователни потребности в общообразователните училища не е разбран като смисъл и визия в повечето от училищата както от специалистите, така и от родителите. Налице е много ниско ниво на информираност, което води до съпротиви и може да породи допълнителни проблеми в процеса на реализиране;
- едно от най-сериозните опасения на родителите на деца, които се обучават в момента в помощни училища, е как ще се осигури преходът на децата им и дали и по какъв начин ще се подкрепи адаптацията в нова среда, независимо дали става въпрос за общообразователно училище или ЦСОП в същата сграда. Това опасение е валидно особено за деца на възраст над 10 години.

Направените изводи изискват да бъде осъществен целенасочен мониторинг и контрол от Министерството на образованието и науката, респективно от регионалните управления на образованието, на дейността на бъдещите центрове за специална образователна подкрепа по отношение на изпълнението на функциите им, определени със ЗПУО и Наредбата за приобщаващото образование.

Във връзка с изложеното Ви предоставям резюме на доклада на БАЛИЗ, съдържащ основните резултати, изводи и препоръки от извършената оценка.

Приложение: съгласно текста

КРАСИМИР ВЪЛЧЕВ /

Министър на образованието и науката

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ СТРУКТУРНИ И
ИНВЕСТИЦИОННИ ФОНДОВЕ

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
НАУКА И ОБРАЗОВАНИЕ ЗА
ИНТЕЛИГЕНТЕН РАСТЕЖ

Резюме на доклад за извършената оценка на системата на помощните училища в Република България

(възложена с обществена поръчка по проект BO05M2OP001-3.003-0001 „Подкрепа за равен достъп и личностно развитие“, финансиран по процедура за директно предоставяне на безвъзмездна финансова помощ BO05M2OP001-3:003 „Осигуряване на условия и ресурси за изграждане и развитие на подкрепяща среда в детските градини и училищата за осъществяване на включващо обучение – фаза 1“ по ОП „Наука и образование за интелигентен растеж“ 2014 - 2020 г., съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд)

Цел на оценката

Целта на настоящата оценка е да се подпомогне процесът на преобразуване на помощните училища в центрове за специална образователна подкрепа (ЦСОП), като се предостави обективна информация за състоянието и капацитета на всяко помощно училище да изпълнява заложените функции на тези центрове в Закона за предучилищното и училищното образование (ЗПУО) и в Наредбата за приобщаващото образование, приета с ПМС № 286 от 04.11.2016 г., обн., ДВ, бр. 89 от 11.11.2016 г.

Период на осъществяване

Оценката беше осъществена от експертен екип на Българска асоциация за лица с интелектуални затруднения (БАЛИЗ) в периода февруари – април 2017 г.

Методология

Аналитичният доклад е резултат от прилагане на методи за събиране и анализ на информация по отношение на няколко основни критерия: местоположение и достъп, образователна и социална инфраструктура и ресурсно обезпечаване. В допълнение е направен анализ на нагласите и мотивацията на родителите и професионалистите към процеса на преобразуване на помощните училища. Основните методи, които бяха приложени за събиране на информация са: преглед на документи в 46 училища, 10 фокус групи с професионалисти със 101 участници, 37 дълбочинни полуструктурирани интервюта с родители, наблюдение и посещение на място в 46 училища, информационни карти за събиране на информация, приложени по отношение на основните критерии в 46 училища. Отделните критерии са с различна тежест, с оглед анализа и необходимостта да се направят предложения за преобразуване и закриване на помощните училища. Една част от критериите като местоположение и достъп са базови, обективни предпоставки, определящи възможността за преобразуване (20%). Другите критерии, като ресурсно обезпечаване, образователна, здравна и социална инфраструктура и качество на подкрепата са също базови, но и развиващи и в този смисъл по-високата тежест е обусловена от ролята на субективния фактор като ключова за успешната промяна (25% и 30%).

Резултати

Броят на помощните училища в страната е общо 46. От тях 38 са държавни, а 8 – общински (в общини Бургас, Варна, Габрово, Кранево, Берковица, Нова Загора, Нови Пазар и Русе). Помощните училища са разположени в 25 административни области (помощни училища няма в област Смолян, област Кюстендил и Софийска област).

Системата на помощните училища в страната осигурява обучение на деца със СОП. Общият брой ученици, които се обучават в тях към 31.03.2017 г., е 2914. Професионалистите, които работят с децата, са 838. Съотношението между броя на професионалистите и броя на децата средно за страната е 1 към 3,5. 14,68 % от децата, които се обучават в помощните училища, ползват интернатна форма. Според експертната оценка на екипа оценители, малка част от децата са с множество увреждания, които имат нужда от много специални грижи и обучение. Все още в голяма част от помощните училища има деца, които ги посещават по социални индикации.

Местоположение и достъп

Помощните училища са разположени на територията на цялата страна, в почти всички областни градове на страната. Част от училищата се намират в малки населени места или в изолирани местности до големите градове. Това затруднява достъпа до тях и създава предпоставки за социална изолация.

Част от помощните училища, които имат интернати или общежития, са скрита форма на институционализиране на децата както по отношение на модела на живот, така и поради липсващия модел за работа с родители.

Състоянието на повечето сгради на училищата е недостатъчно добро. Преобладаващата част от сградите са от училищен тип (големи, на няколко етажа, с предимно големи помещения за обучение, без детски площадки, с дворове в лошо състояние, малко санитарни възли, без помещения за хранене и работа с родители) и не са подходящо оборудвани за осъществяване на образователна подкрепа на деца със специални образователни потребности. Енергийна ефективност е осигурена в малък брой сгради. Дворовете и детските площадки като цяло не са подходящи за деца с увреждания и не отговарят на изискванията за безопасност. В повечето сгради липсва достъпна физическа среда до сградите. В повечето училища вътрешните пространства са ремонтирани и състоянието е сравнително добро. Изградени са и обособени помещения за работа с деца и кабинети на специалистите. В по-голямата част от тях не са обособени помещения за посещения и работа с родители.

Състоянието на оборудването в помощните училища не е на необходимото ниво, особено що се отнася до достъп на деца с множество увреждания. В голяма част от тях не е осигурен достъп както физически, така и транспортен и информационен. Предоставените или собствени транспортни средства не са подходящо оборудвани за деца с увреждания. Наличните указателни и нагледни табла не са разработени в лесен за четене вариант.

Ресурсно обезпечаване

Екипите, които осъществяват учебно-възпитателна дейност, са предимно от специални педагози. Има малко специалисти за подкрепа на развитието на децата с увреждания

(логопеди, психолози, терапевти и рехабилитатори) и на техните родители (социални работници или социални педагози). Тяхното обучение не е било целенасочено ориентирано към развитие на умения и компетентности за работа със специфичните потребности на децата, с които работят.

Анализ на професионалната компетентност на работещите в повечето ПУ не се осъществява във връзка със спецификата на групата деца и семейства, с която работят, не се планира личното професионално развитие, осигурените обучения са по-скоро такива, които са били налични, но не необходими. В повечето училища е налице мотивация за преобразуване, но поради липса на информация или поради развити съпротиви, няма ясни планове как на практика ще се осъществи. Там, където такива планирания са направени, те са свързани по-скоро със запазване на наличния модел и промяна само на наименованието на институцията. Повечето училища не са ресурсно обезпечени за работа с деца с множество увреждания, включително физически увреждания, зрителни нарушения и увреден слух. Няма вертикализатори и проходилки или броят им е твърде малък. Няма чинове и масички, подходящи за деца с физически увреждания. В част от училищата са изградени Сензорни стаи, Монтесори стаи, Театрални зали, Психомоторни зали и др. Използването на тези пространства, обаче, не винаги е съпроводено с конкретна идея за какви потребности са подходящи и не винаги има специалисти, които да работят в тях и да са обучени за това.

Образователна и социална инфраструктура

Оценката в област образователна и социална инфраструктура е направена въз основа на информацията относно броя на децата, от учещите към момента в училището. Няма налични данни от оценката на регионалните центрове за подкрепа на процеса на приобщаващо образование и установените от нея брой деца, които съобразно образователните потребности имат нужда от обучение в ЦСОП. Не е налице информация и относно броя на децата, които в следващите години ще се нуждаят от подкрепа в ЦСОП, което е от решаващо значение за наличието на такава образователна услуга. Данните дават основание да се обособят две групи училища: училища в населени места с налични образователни и социални услуги, но и с голям брой деца, които имат специални образователни потребности, и училища в населени места без достатъчно социални и здравни услуги, но и с малко на брой деца, които имат нужда от подкрепа. Тези училища обикновено осигуряват подкрепа за деца от съседни населени места и резидентни услуги.

Данните показват, че има много изнесени паралелки, основно в дневни центрове (ДЦ) и центрове за настаняване от семеен тип (ЦНСТ) за деца с увреждания. Тази форма на интегриране на услугите и съчетаване на ресурсите им е работеща. Връзките между ПУ и социалните услуги са на добро ниво.

Качество на подкрепата

ПУ следват образователен модел на подкрепа и в този смисъл качеството на индивидуална оценка, планиране на развитието, идентифициране на силни страни и възможности на децата, участие на деца и родители са все още пожелателни.

Почти всички деца, които се обучават в ПУ, имат разработени индивидуални оценки, планове и програми. Данните показват, че няма ясен модел за индивидуална оценка и

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ СТРУКТУРНИ И
ИНВЕСТИЦИОННИ ФОНДОВЕ

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
НАУКА И ОБРАЗОВАНИЕ ЗА
ИНТЕЛИГЕНТЕН РАСТЕЖ

планиране. Налични са програми за корекционна и терапевтична работа с деца, но рехабилитационни програми като цяло липсват. Индивидуално консултиране, корекционна и терапевтична работа се осъществява по-често, но като цяло не е достатъчно.

Степента на участие на родителите и децата в процеса на оценка и планиране е на ниско ниво, най-високото ниво на участие е съгласувателно и информативно. Само в няколко училища са идентифицирани практики за работа с родители и висока степен на сътрудничество. Няма модели за работа с родителите и форми за подкрепа. Много рядко екипите на училищата са разработили форми за работа с родители, но те са предимно групови и имат отново образователен характер. Сътрудничеството с родителите варира от липса на достъп (родителите не могат да влязат в училището, има сериозен пропускателен режим, няма помещение, където да се срещат с учителите, специалистите и децата), през частичен и организиран достъп (родителите могат да дойдат на родителска среща, да участват в групови форми, да получат информация, когато детето се транспортира до дома им или на място и др.) до пълен неорганизиран и нецеленасочен достъп (родителите придружават децата си в училище, помагат на специалистите, присъстват в учебните стаи и др.) В интернатните форми работа с родителите липсва.

Мотивация и нагласи на родителите и специалистите

Екипите в помощните училища все още не работят с родителите на децата, които обучават. Идентифицирани са добри практики в това отношение, но те са по-скоро изключение и резултат от активността на екипите, отколкото модел за работа. Процесът на приобщаващо образование на децата със СОП в общообразователните училища не е разбран като смисъл и визия както от специалистите, така и от родителите.

Едно от най-сериозните опасения на родителите на деца, които се обучават в момента в ПУ, е как ще се осигури преходът на децата им и дали и по какъв начин ще се подкрепи адаптацията в нова среда, независимо дали става въпрос за общообразователно училище или ЦСОП в същата сграда. Това опасение е валидно особено за деца на възраст над 10 г.

Изводи и предложения за закриване и преобразуване

Средната оценка по всички критерии на всички ПУ в страната е 53,58. Анализът на данните показва, че е възможно при тази средна оценка да се оформят три групи училища, което да определи и предложението за закриване и преобразуване. Тези групи се определят освен от получената оценка и от готовността за преобразуване, или какви допълнителни усилия е необходимо да бъдат направени, за да се постигне промяна на училището във функциониращ ЦСОП.

Групите са следните:

- Училища с оценка по-ниска от средната, които трябва да се закрият. Те са 25 на брой. Тези училища използват сгради в лошо състояние, намират се често в отдалечени населени места, където няма или са малко общообразователните училища, където няма или са малко социалните и здравни услуги. Най-често в тези училища има проблем с ресурсното осигуряване и качеството на подкрепата, която се осъществява. Част от тях

предоставят образователна услуга на деца с увреждания, но и на деца от социално слаби семейства. Училищата (4 броя) с оценка близка до средната – над 52 точки, е възможно да се преобразуват при наличие на деца, които се нуждаят от специална образователна подкрепа в населеното място и при липса на алтернативни възможности.

- Училища с оценка с до 5 единици над средната, които биха могли да се преобразуват, но инвестицията в промяна на материалната база, ресурсното обезпечаване и повишаване на качеството на подкрепата ще бъде много голяма. В този смисъл, решаващо значение за крайното решение трябва да се вземе след преглед на оценките на децата, които ще дадат информация за реалния брой нуждаещи се от специална образователна подкрепа в съответните населени места. Те са 8 на брой.
- Училища, които могат да се преобразуват в ЦСОП. Те са 13 на брой. Това са училища, които по национални или местни проекти и инициативи са постигнали високо качество на работа с децата и родителите. В част от тях има компоненти с по-ниско качество, но инвестицията в промяна е обозрима. Тези училища имат силни екипи, които са въвели иновативни модели и практики за работа с деца и родители.

Препоръки

- Необходимо е да се прецизират оценките на децата, които се обучават в момента в ПУ, с оглед реална оценка съобразно образователните им потребности и необходимостта да се обучават в ЦСОП.
- Голяма част от изнесените паралелки в ДЦ и ЦНСТ за деца с увреждания биха могли да се запазят и да се използва ресурса на новооткриващите се услуги по Карта на услугите по Актуализирания План за действие за изпълнение на Националната стратегия „Визия за деинституционализация на децата в Република България“.

Необходимо е да се преосмисли възможността за запазване на дейностите на ученическо общешитие. Да се анализира възможността да се използват ресурсите на социалните услуги в общността и от резидентен тип в съответствие с процеса на деинституционализация.

- Да бъде направена конструктивна експертиза на ПУ с оценка 1 или 2 на критерий „Оценка на сграден фонд; Груб оглед на конструкцията на сградата“. Тези ПУ са 11 на брой, при огледа на които са констатирани някои дефекти по носещата конструкция или състояния, които са потенциална заплаха за поява на проблеми с експлоатацията на сградата. Важно е да се отбележи, че в рамките на изпълнението на договора за консултантски услуги на тези училища е направен оглед, а не конструктивна експертиза, тъй като последната не е предмет на договора.
- За всички сгради, в които ще се помещават ЦСОП, да се изготвят технически паспорти на строежа в съответствие с НАРЕДБА № 5 от 28.12.2006 г. за техническите паспорти на строежите.
- За всички сгради, в които ще се помещава ЦСОП по възможност да се изгради детска площадка, която да е оборудвана със съоръжения за игра и елементи на обзавеждането, подходящи за деца с увреждания, в съответствие с НАРЕДБА № 1 от 12 януари 2009 г. за условията и реда за устройството и безопасността на площадките за игра и НАРЕДБА № 4 от 1 юли 2009 г. за проектиране, изпълнение и поддържане на

строежите в съответствие с изискванията за достъпна среда за населението, включително за хората с увреждания.

- Във всички сгради, в които ще се помещават ЦСОП, да бъде осигурен цялостен достъп както физически, така и информационен и транспортен.
- Екипите, които ще осъществяват специална образователна подкрепа, е необходимо да бъдат както от специални педагози, така и да се увеличат специалистите за подкрепа на развитието на децата с увреждания (логопеди, психолози, терапевти и рехабилитатори) и на техните родители (социални работници или социални педагози).
- Необходимо е да се осъществи анализ на обучителни нужди от долу нагоре от конкретния специалист и екип на център до национално ниво. Това да стане основа за разработване на програми за обучение и продължаващо професионално развитие на специалистите, ориентирани максимално към конкретните потребности на децата и семействата. Това предполага развитие на практически ориентирани професионални умения. В допълнение да се разработят и дейности за повишаване на капацитета и професионалната подкрепа като супервизии, интервизии, обмяна на опит и др.
- Сериозно внимание в процеса на обучение и последваща подкрепа трябва да се отдели на развитие на компетентности, насочени към качеството на индивидуалната оценка, планиране на развитието, идентифициране на силни страни и възможности на децата, участие на деца и родители.
- Друга тема в развитие трябва да бъде работата с родителите и повишаване на степента на участие, осигуряване на достъп, разработване на програми както индивидуално консултативни, така и групови.
- Необходимо е да се повиши нивото на информираност на всички заинтересовани страни още преди началото на преобразуване и закриване, за да се преодолеят и превентират съпротивите. Това информиране трябва да бъде максимално конкретно, посочващо конкретни стъпки, междинни срокове, отговорни лица и др.
- Да бъде подготвен и планиран процесът на промяна за децата, за които това ще се случи, независимо дали става въпрос за записване/преместване в общообразователно училище или промяна на пространствата на ЦСОП в същата сграда или друга сграда. Този процес трябва да бъде обезпечен с оценка на нуждите и план за осъществяване, включващ подготовка за промяната.
- Да се планира и осъществи междинна/финална и/или оценка на въздействието на оптимизацията на системата от ПУ в страната. Тези оценки да мерят релевантността на планираните действия по отношение на политиките, системите и нуждите в страната, ефективността на постигане на целите и конкретните ефекти за децата, родителите и професионалистите, ефикасността или цената на промяната, въздействието или дългосрочните промени.